

земле, и на Верхней земле, где живут Боги.

Через какое-то время захотелось ему побывать на родине. Верховный владыка отправил его на землю с одним из Богов. Спустились они, Бог оставил Бэрбэкина на берегу озера и сказал:

— За тобой скоро придут.

Остался Бэрбэкин жить на Средней земле как обыкновенный человек, рассказывал людям о своих странствиях. Никто за ним не пришёл. Так и умер Бэрбэкин на берегу озера.

ОНМЭНДЬЭ БЭРБЭКИН,
эйрэйдэн Кужууд онгильгэн

Одун чуульдыи

Пулутпэ пундиэнунга монут, тудаа мит йаан лэбиэньэйли: Пудоол лэбиэ, Өрдьоол лэбиэ таат Албудоол лэбиэ льэльэлнги.

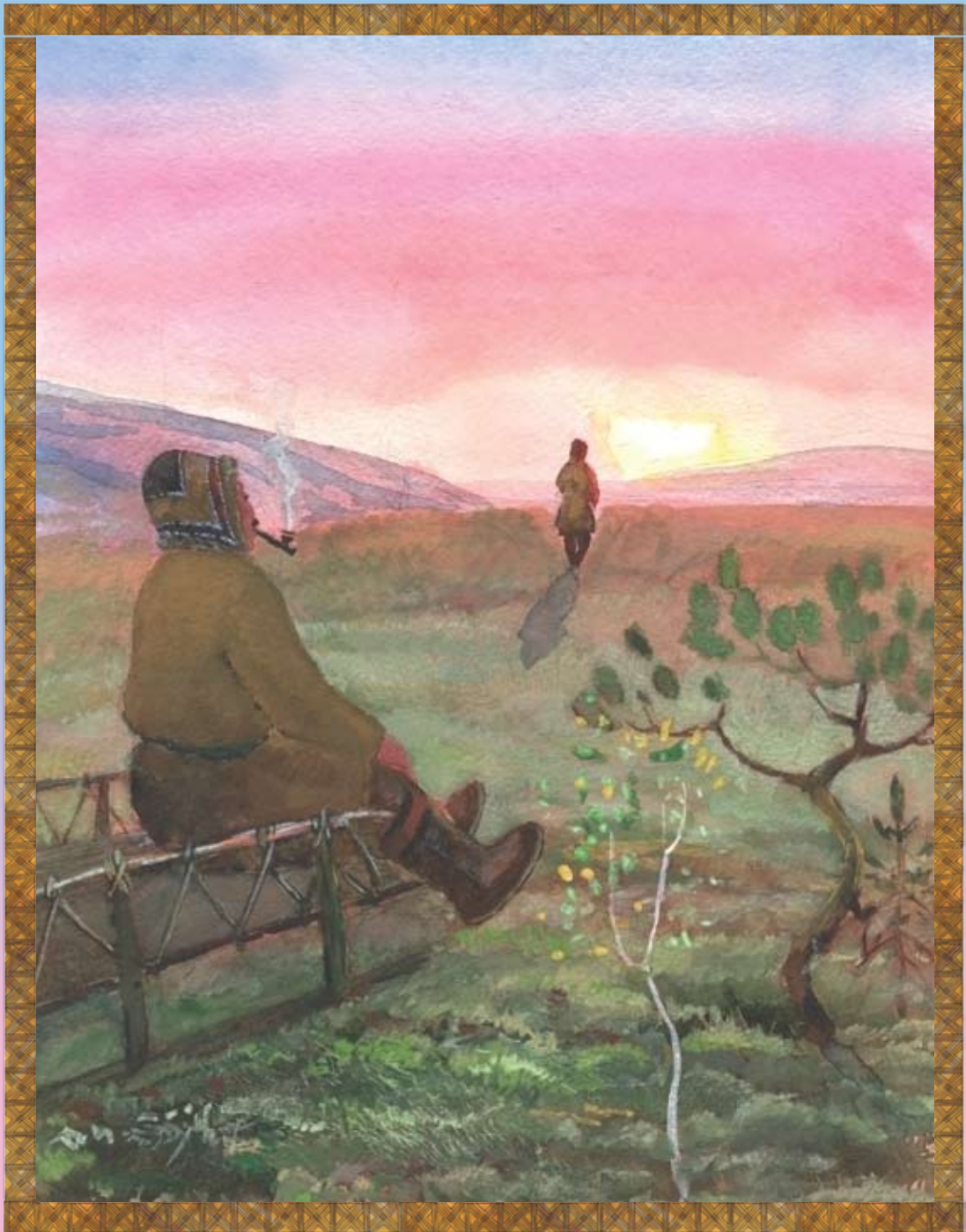
Өрдьоол лэбиэгэ модольэл иркин сиилэндьэ шоромок Бэрбэкин. Тии, таа эйрэт, лэбиэлэ киситиэльэлум, мусинбэнгэлэ чуму йуөт, эйриэльэл.

Иркидьэ тудин молльэлнги, тинг лэбиэгэ йаан подьорхок поньоол эдьул можуу. Табунгэт Бэрбэкин өнмэлэк эйрэшльэлмэлэ: «Мэт эрчоонгэт, амдэлгэт нингэлидьэ палайоон оодьэ, мэт сиилэлэ, мэт аралэ чумуэрчоонпэ албоожиимбэдэк. Шарнумэбэдэк хангиит, аадэнуэмэбэдэк нигийоодьоон. Идьии амдэлгэт ходо палаатэм?»

Таат йоулэсьсаам лигэйэ пулутпэгэт, ходо Өрдьоол лэбиэгэт кэбэйдин амдэл киэйиэ. Титтэл тудин моннульэлнги:

— Ходо амдэлгэт палаатэйэк? Тудэл тэткэлэ бэйдьэ нуктэм.

Иркин лэйдийоодьэ пулут тудин таат молльэл: «Лэбиэд эммэйнгин, йэльоодьэд укчиибэнгин, подьорхо Өрдьоонгин ньаасьяк, таасилэ йэльоодьэд амлуйбэнгин кэбэйк. Йолобудэ эл йуөндьэлэк».

Хамун подьорхого хони — эл чунтэйэк, ходимие миэстэгпулгэ эйрэйбэдэк — эл лэйдии. Таат йэлюодьэ кужуугэ элидьоольиэй, йэлюодьэд амлуйбэги кэйлэдэйльэл, таат боусьэ эмисьэнгоон кудэй.

Хонут, тудэ андьэгэлэ йободайтэм — ньэлэмэ эл йэдим, андьэгэлэ айбиитэм — чуму йэдии, Өрдьоол лэбиэгэ титэ: таатмиэдьэ шаалпэ, ульэгэпэ, унунпэ, йалбилпэ, пиэпэ. Кинльэ эрэ чугэплэк льэнгил. Шоромопул, эндьоонпэ өйльэнги, ньэлэмэ өйльэ.

Обоол шаалпэ, ньанмэпул, ульэгэпул — чуму ньэ-молбоддэгэн анньэнги, ньиэдьиинги. Титтэл мэдиинудэ, Бэрбэкин йэклугудэ хони.

Таат нумэлэк йуемэлэ, чомоодьэ пиэн йургуук титимийоодэк. Йоонноодьэ шашпэдангилгэн шөги. Таа чомоодьэ олбуйпэлэк обоонгил, шашпэдангил архаа чомоодьэ эндьоонпэ чуулпэги, амунпэги ходоонгил.

— Омосьэ ду, эрчэ шоромолэк тии модол? Ходо мэткэлэ ньэнуктэм?

Таат йэдул холилэк мэдул, лэбиэлэк иркиэл, нумэлэк йиэжул. Тамун нумэн Иркинандьэньулбэн пугильэк кэллэбэдэйл, чомоодьэ йугул титимиедьоодьэк. Олбуйпэлэк, бусинбэн ньиэрпэлэк, чиртэ чуму шоромо титэ аньяанги:

— Шоромолэк тии льэй, йуөк, арпэк!

Нумэн пугиль шөктэллэ шаарэ ньидэйм — поньхошөунубэдангильпэ, шашпэдангильпэ титтэ сам төбиэнги. Пэн эмидэсь. Йоулэсьум кэлулбэнгэлэ:

— Хадунгэт, шоромо, киэсьэк, ходо тингидэ эйуульэльдьэк, пундук.

Бэрбэкин түдэ Өрдьоол лэбиэгэ модолоолгэлэ омо-
чаа эймэриим. Тан пугиль иркин ангдьэньи, чомоодьэ
чөслэ титимийоонпэ тодииньэй, танг чөслэлэ, анабус-
каапэ аат, ингэртиэнунга, нугэнпэгэ молдо йаан пиэ-
дисьэплэк льэнгил.

Түдэл мэдиидэллэ, Иркинангдьэньулбэн мони:

— Мэткэ модотэйэк, йуек, ньэхангидэ эл шэйрэй-
лэк. Шэйрэйлукэнэ, тэтул шардэллэ шашабадайт!

Поньоольэл Бэрбэкин Иркинангдьэньулбэнгэ. Угу-
йэл подьорхо айи Чомоодьоон танг хангидэ эрэ кэбэйну-
льэл, йоулэмэ кэлуунудэ, кэсиинульэлум кудэдоодьэ
чомоодьэ эндьоонпэ чуулпэги таасилэ нумэ архаа ор-
пусьнульэлум.

Таат Чомоодьоон танг пундум, ходо түдэл Өрдьоол
лэбиэгэ модойбэдэк, таннуги түдэл сиилэньдье шоро-
мо оольэл. Ньяаньись кудиэлукэ, түдэгэлэ алдут Албу-
доол лэбиэнгин йалльэлнга, нугэнпэгэ молдо йаан пиэ-
дисьэплэк поньошльэлнга, мондэллэ:

— Таа модок, ньэтитимиедьэ кэнмэпул таа нуктэмэк.

Иркинангдьэньулбэнгэ хамиедьоонпэ льэйбэнпэк,
тамунпэгэлэ пуннумө оломлэбэдэк:

— Мэт эдинг пуннумөньэ йаан ньэмомбилгэ мэ
кимдьэйэ, мэт сиилэ улумуй, түдэл холлумэ тии кэлтэй,
биннэ. Тэт мэтул хамиек, мэт кэлул лангин лэгул аак.

Бэрбэкин чуулэ нингоо паннум, шоунбэндье йанг-
лидьэгэлэ аанум, Иркинангдьэньулбэн түдэгэлэ эл лэк-
кэн монут. Эдинг Иркинангдьэньулбэн иркидьэ лэгэйнум
чомоодьэ эндьоонпэ эймундэпки, түдэ ингльиисье то-
диилэ амунпэдэйлэ нэжиидэ.

Чомоодьоон таг лэнгдэдэгэ, чуму шоубопул, бусин-бэн ньиэрпэги түдэ нумэгэ, түдэл мэдиит, түдэньэ ан-ньяанунги, түдэл аажуунгин кэлуунудэ, иччэнаагэт нугэн-пэнгин мэнмэгэдэ. Тамунгэлэ Бэрбэкин ингиимлэбэдэк.

Угуйэлмэ Чомоодьоон таг кэбэйдэгэ, нумэн бусин-бэнпэги Бэрбэкингэ тоттуйнуннунги, таат эл лэдуйнунги. Ньумудьилэ минтэм чуул чинэдин, эдинг ньумудьииги ничаш нугэнгэ тоттуунуй. Олбуйгэ чангайтэй — олбуй тоттуутэй, ньумудьи лондайнуннуй. Таат нумэн бусин-бэнпэги түдэгэлэ ноудиинунга.

«Ходо мэт палаатэм?» — чүөтэ чунгрэлэк эйрэшмэлэ Бэрбэкин.

Иркидьэ ньиэнумлэбэдэк таг Чомоодьоонгэт:

— Пугиль, мэтул тэтньэ мин йуөдин, хадунгэ лэмдик ходо кудэ.

— Атахун подьорхо льэллэ кэбэйтэйли, йуөтэмэк, — антайлэбэдись түдэл.

Дьэ, таат Бэрбэкин кудэльеий. Түдэл ньиэрги эл таатмиэй ньиэрэк, эндьоонпэ хаарэ уйоой. Таатмиэй ньиэрэ куньин ньэмомлбул эйрэтчэк — эл хонроти.

Угуйэлмэ Чомоодьоон таг Бэрбэкингин ньумудьиидиэлэк тадиильэлмэлэ:

— Эдуөн пэйжиик. Хангидэ лоудутэй, тангидэ хон.

Бэрбэкин ньумудьиидиэгэлэ түдэ киэйэн пэйжиим, ньумуудьиидиэги йодоонудэ лоудуунуй милаангидэ, ту-лугудэ хонтаануннум. Тат титтэл хонгидэгэ. Ньумудьиидиэпэги иркин миэстэгэ лоудунаай. Таат Иркинандьэ-ньулбэн эльдьюольэл.

Бэрбэкин йуөм: атахун чомоодьоонпэ, атахун пиэ-

пэ титэ, мэ кимдьиинги, молин йоопэги, йоубэпки йэдэйнульэлни. Тангидэ титтин хондин, эл хонтойэк. Титтэл йуусьэптэгэт шоромо мэрэйтэй, Бэрбэкин табанэ тит тудэ ньумудьиидиэлэгэ эл пэшшэйм, омось мойм.

Таат эдинг чомоодьоонпэ кимдьиилпэги йуөт, моннульэл:

— Биннэ, эдуөн Иркинангдээньюлбэн мэ кимдьи тудэ пуннумөнъэ. Мэт тии ньэлэмэ эл аат. Кимдьиингигэн, мэт нумэнгин хонтойэ.

Чугэлэ боусьэ йонжаальэлум, хадунгэт эгужуунульэл. Тудэ ньумудьиидиэгэлэ таат пэйжиильэм: пэшшэйтэм — тудэл олбин лоудуунуй, нумэнгин хонтаанудэ. Таат льэт, нумэгэ йахальэл.

«Нуужэли мэт пайлуулэ эл миинтэйэ эдинг Иркинангдээньюлбэн? — чунгрэлэ эйрэшмэлэ Бэрбэкин. — Өрдьоол лэбиэгэ мэт шоромогэт иркийоон сиилэндьэ, чугоон шубэндьиилбэн шоромо оойэ, иркин подьорхого пуркин унун йобулгэн эгужуунульэлдьяэ. Табанэ мэт шэйрэйтэйэ!»

Таат тудэл йахтаай, разногоодьяэ паайлуулгэн чунгрэ эйрэшнудэ, пундудэ. Пундум, ходо Өрдьоол лэбиэгэ эл нойлньэйбэнпэ нойтэсьмэлэбэдэк, ходо эл нугэнньэлбэнпэ нугэнтэсьмэлэбэдэк, эл тодииньэлбэнпэ тодиитэсьмэлэбэдэк. Моннудэ, таг тудэл эмтэдэйлэлэ эл ангдээньюлбэнпэ ангдэндьяэ шоромонгоот кудиэнунги.

— Ху, моноботчэк? Мэтул эмтэдэйлукэнэ, мэт тэтин тиит чугэлэк кишэтмэ, — антайлэбэдись Иркинангдээньюлбэн.

Бэрбэкин пайлуунудэ моннуй:

— Аннумэ шөйд ходообэ аак, тэтул таа ултэдин, эмтэдэйлукэнэ. Таат надонгоотэй кэрлэшоодьэ хааргэт игэйэплэк, атахун пуд миэй. Атахун пуд олобэ, таат атахун пуд свинец. Олбуйпэ нук эдуён чуму альааштин. Мэт миэй олобэньэ киэтэт, свинец, иркильэнгоон тоттуунигэн монут, таа айи киэтэт. Эдуөдэ тэтул эмтэдэйт, айи иркин ангдьэ аат, атахун ангдэнтэйэк.

— Мэт чуму нугут, мэтул чугоон эмтэдэйк! — айаай Чомодьоон танг. Таат, тудэ хоодобэгэлэ аадэллэ, чуму надонгоодьоонгэлэ кэсьиим.

Бэрбэкин нойлпэги, мэлутки ходообэнгин игэйэлэ ултэсьум, таасилэ мони:

— Таа, норхобайк!

Иркинангдэньулбэн таат норхобось — игэйэпул ша-шабайнги.

— Эрись, икльоодьэ, хаарньэйэ игэйэпул надонгоонги, — мони Бэрбэкин.

Иркинангдэньулбэн өртэсь — илльоодьэ игэйэпул йэдэйнгил. Бэрбэкин аай ултэсьум, мондо:

— Норхобок! О, идьии омось мойм! Идьии мэт эм— тэдэйлукэнэ, тэт норхобойтэйэк — мэт йэдугудэ аат, тэт ангдьэ йиэн миэстэгэ аат. Эрись тэт ангдьэ йуөтэм. Аннумэ тэт йаан подьорхого ходоотэйэк эл лэнгдэсьоон.

— Эдуён мэтин эл нигэйоо, мэт иись эл оожийсьоон, эл лэнгдэсьоон льэнууйбэн оодьэ, — моннуй Иркинангдэньулбэн.

Бэрбэкин йиэн олбуйпэгэ лолбошльэлмэлэ олобэк, свинецэк, миэйэк. Эмтэдэйльиэм. Кимданньэт, йиэн миэстэк ангиидьяамэлэ илльоой ангдээнгин, таат мони танг Чомоодьоонгин:

— Тэт андъэ төбиэк. Шаашэт йиэн андъэк аатэмэ.

Таат чомоодъэ холаахан миндэллэ, пугэсьэ свинецкэлэ альбашайм тобоодъэ андъэнгин. Чомоодьоон танг норхоболлэ, нингилэ мэллэшум. Бэрбэкин тангидэ айи альбэшум холааханэ пугэсьэ олобэгэлэ.

— Ху, боусьэ ньэлэмэ эл йиэн, пэн эрулбэй! — өрньиэй Чомоодьоон танг.

— Мэтмойк, мэтмойк, таатмиэдьоон оонуй. Шаашэт альбашайт йолоодъэ холаахан — омось йуэтэмэк!

Йаалмэштэ олбуйгэлэ миэйнъэ эймундэги альбашайм — омосьэ андъэги боусьэ пиэдиэльэл. Чомоодьоон танг таат өрньиэй, норхобаай.

— О, ходо йуудэсь! Шашпэдангиль йободаайник! — Бэрбэкин тамун миидэ шэйрэйдин мэ лъиэнуйбэдэк, Иркинангдъэньулбэн, игэйэпулгэлэ ходообэгэт шашабадайдэллэ, чирчэгэсь, таат өртэсь:

— Шашпэдангильпэ, поньхошөунубэдангильпэ, төбиэник! Тудэл эл пульдьигэдэйнгилэк!

Дъэ, таат Бэрбэкингэлэ ангиилаам:

— Хадунгэ льэк, хадунгэ льэк?

Петр инглэсь:

— Дъэ, амдэйэ!

Нингизадамун молбо шөктэллэ, эл йуусиисьоон модой. Иркинангдъэньулбэн тудэгэлэ ньэхадунгэ эл нугуунуй:

— Тудэл тии льэй, ньэхангидэ эл хон! Куддэм мэткэлэ, боусьэ эл андъэсьоон поньошльэлум! Мэт тудин кишэт! Тудэл андъэги мэтин эгэтэт!

Шашпэдангиль йободайдэллэ, амунпэ пудэ пэйжиильиэмэлэ. Таат иркилльэнгоон Бэрбэкингэлэ пэшшэйм.

Тудэл шэйрэйдэгэ, нумэн бусинбэнпэ аажупэги мэдил-
лэбэдись:

— Тэт тудэл нумэгэт пэшшэймэк! Эндии тудэл, эндии
тудэл!

Нингилэ мэллэшум Чомоодьоон таг. Ай тудэ пай-
луулэ мойдин мэ льиэнум шэйрэсьоонгэлэ, пэшшэйм
тудэ лангин нумудьииидиэгэлэ:

— Пасиибэ, мэтул палаашмэк, мэт ангдье аамэк!
Омосье нингилэ мэткэт мин!

Мэрэй нумудьииидиэ Бэрбэкингин, тудэгэ чандай-
дэллэ, йукоол пиэдисьегэ тоттись. Таат өрньиэй нумудьииидиэ:

— Пугиль, эрись мой! Чугоон тингидэ шубэжэк!

— Хадунгэ льэйэк, хадунгэ льэйэк!? — өрньиэй Ир-
кинангдьеңуулбэн. Бэрбэкин тудэ иисьеэд пиэдисьеэлэ чо-
байм, нумудьииидиэгэ поньашльэлум, таат шэйрэсь.

Чомоодьоон таг нумудьииидиэлэ амладайм, тааси-
лэ тудин өрньиэй:

— Шэйрэсьэк! Чунрэ эл эйрэшлэк, мэтул паайли-
мэк монут. Мэткэт тинг лэбиэгэ ингьиисьэ сиилэпул
льэни. Титтэгэт таат олмон эл кэбэйтэйэк! Мэтул ким-
даньэриимэк — мэт паабаагэт Ульэгэраа-кэлидье ньэха-
нгидэ эл хонтойэк!

Бэрбэкин йаклугудэ хони таг миэстэгэт. Хамун кин-
дьегэ хони, хангидэ хон — эл лэйдии. Бэйдье чугэпэлэк
льэнигил, чадьилпэлэк. Кинпэлэк эгужунгил, хангидэ эй-
рэни — ньилги эл лэйдии. Бэрбэкин эдинг чугэпэгэн
шайдэ, сиськэдин хони.

Иркидье йуусье көпчиидин мадаальэл. Йуөм: ульэгэ

укэсь, йиэлголлъэ ульэгэраак, йиэжүйдэ илэйэгэт, йахтаануй уенгоодъэ шоромон ажуулэ:

— Хушкиндэ мэткэлэ миндъэйлукэнэ,
Мэт аай тангнуги дьэльоононоггойгоот,
Уенгоодьоонгоот кудэтэйэ!

Бэрбэкин шубэдъэгэ хони танг уенгоодъэ йахтэл ажууги:

— Эдуөн ульэгэлэк таат йахтэй?

Эдинг ульэгэраангин миэкэ кэлдэллэ, ничаш нүгэнэ уушайм — лэмдик эрэ нигийоодьоон түдэгэ айуул, лосил титимиэйоодэ пиздэйдэм. Лэмдик эрэ түдэ нойдэгэ йоодась, таат лэбиэнгин нингжэм. Бэрбэкин ньобой, таат ходоот, чунгрэлэк эйрэшмэлэ: “Эдуөн, биннэ, Ульэгэраа-кэлидъэ, Иркинангдъэньулбэн эл монбэдэк мэтин “түдэгэт эл шэйрэйтэйэк”.

Таат мони Ульэгэраа-кэлидъэнгин:

— Ходоон лангин мэтул шариятэмэк? Тэт пудэдъэк. Лондаик мэткэт, мэт нойлгэ эгийтэйэ.

Кэлидъэ, эдуөн мэдиидэллэ, Бэрбэкин нойлгэлэ пэшшэйм, йөулугиэлгэ йоодайдэллэ, мони:

— Дъэ, идьии мэт тэткэ имот эйрэтчэ! Амдэл лангин мэтул пайиэт эйрэтчэк. Нингоо ньэмолбилгэ мэт тии киэ-льэт обоойэ!

«Ходо түдэгэт палаатэм? Эдуөн кэлидъэлэк эрэ, чо-моодъэ кэлидъэлэк. Лэмдик эрэ түдэл айи ингиим!»

Хадунгэ Бэрбэкин эл эйрэйбэдэк, имот эйрэштэ эдинг Ульэгэраа-кэлидъэгэлэ. Эримэл мурэгэ йуөт, түдэ йаан ньэмолбилгэ эйроолгэлэ. Хамлоо айи таатмиэ-

йоон мурддэйтэй — эл лэйдии. Эл ходо эл лэйдии, ходо эдинг ньаньулбэн Ульэгэраа-кэлидьэгэлэ пэшшэйдин.

«Оожиингин мэнмэгэйдин ду, таннуги мэт саам чэриэйтэйэ. Лосилнинг мэнмэгэйтэйэ — пиэдэйтэйэ, тудэл поньоотэй. Иболгэт лоудутэйэ — амдэтчэ, тудэл поньоотэй, йиэн миэстэгэ мэнмэгэйтэй, палаатэй. Лэмдик, ходо таатмиэдьоон аадин?»

Иркидьэ таат монаай:

— Хонобо иболгэт мэнмэгэйдин!

— Мэнмэгэйк, мэтин лэмдик. Мэт нингэлидьэ имот эйрэйоон оодьэ. Кинтэк эрэ пиэдэйльэл, кинтэк эрэ чэриэйльэл, кинтэк эрэ иболгэт мэнмэгэсь — лэмдик эрэ эл аангилэбэдэк! Таатмиэйон айи льэйбэн ойодэк.

Иркидьэ чобось будиэ шэбисьэгэн, шаалгэн хонги.

— Шэбисьэ ноно молбо шөктэллэ, таа ижулбэ көпчиит ходоотэйэ! — мони Бэрбэкин.

Ульэгэраа-кэлидьэ эл антай, ньэлэмэ эл моннуй.

«Шэбисьэлэк ингиильэлмэлэ, шэбисьэ нонок ингиильэлмэлэ!» Таат Бэрбэкин чугоон шэбисьээнгин хони, Ульэгэраа антэсь:

— Тагидэ эл хонлэк, эймэтангидэ хондэллэ, ижулбэ көүдэтии.

Тудэл шэбисьэ молбо марай, Ульэгэраа, обоодьэ йуроодьэ шаалнгин чирчэгэйдэллэ, таа йоодэсь.

Мургэ молбоддэгэ абудаадэллэ, ходоот, Бэрбэкин чунгрэлэк эйрэшмэлэ: «Шашэт тудэл хангидэ эрэ кэбэйтэй». Эллэ, Ульэгэраа ньэхангидэ эл кэбэйну. Хамундэ подьорхого тудэгэлэ ноудиимлэбэдэк.

Иркидьэ тудэл эльидьоой. Бэрбэкин йуөдэсь: унун-

гэлэ йуөм, чобосьалгэ эксильэк чамдъэньут обоол. Мур-гэ молбоддэгэт укэйдin ингиим. Шэбисьэ шобулпэги шэльгэсьтэ, шахальэшум, унунгин укэйдin эл ингii-сьоон.

Ульэгэраа-кэлидъэ шаал аалгэт йэдэсь, шэльгоодъэ шэбисьэлэк йуөт, мони:

— Эдинг шэбисьэ шобулпэги тэтин эл хамиэт! Мэт кэрпэйт — титтэл мэрэйнгитэй. Аай мэт тэт будиэ ма-даатэйэ, тэт тii киэльэтчэк!

Хайбисьэ тудин элдэлкиэй иркин миэстэгэ мододин. Тудэл йоулэсьум:

— Тэт лэбиэ будиэ лэмдик чомообото ингиимэк?

Бэрбэкин мони:

— Мэт чомообото ингиимэ лэгулэк: шоунбэндъэ чуулэк, падоодъэ анилэк, сметанэлэк, таат айи мэт ингii чолборон хаар йонжоодъэ.

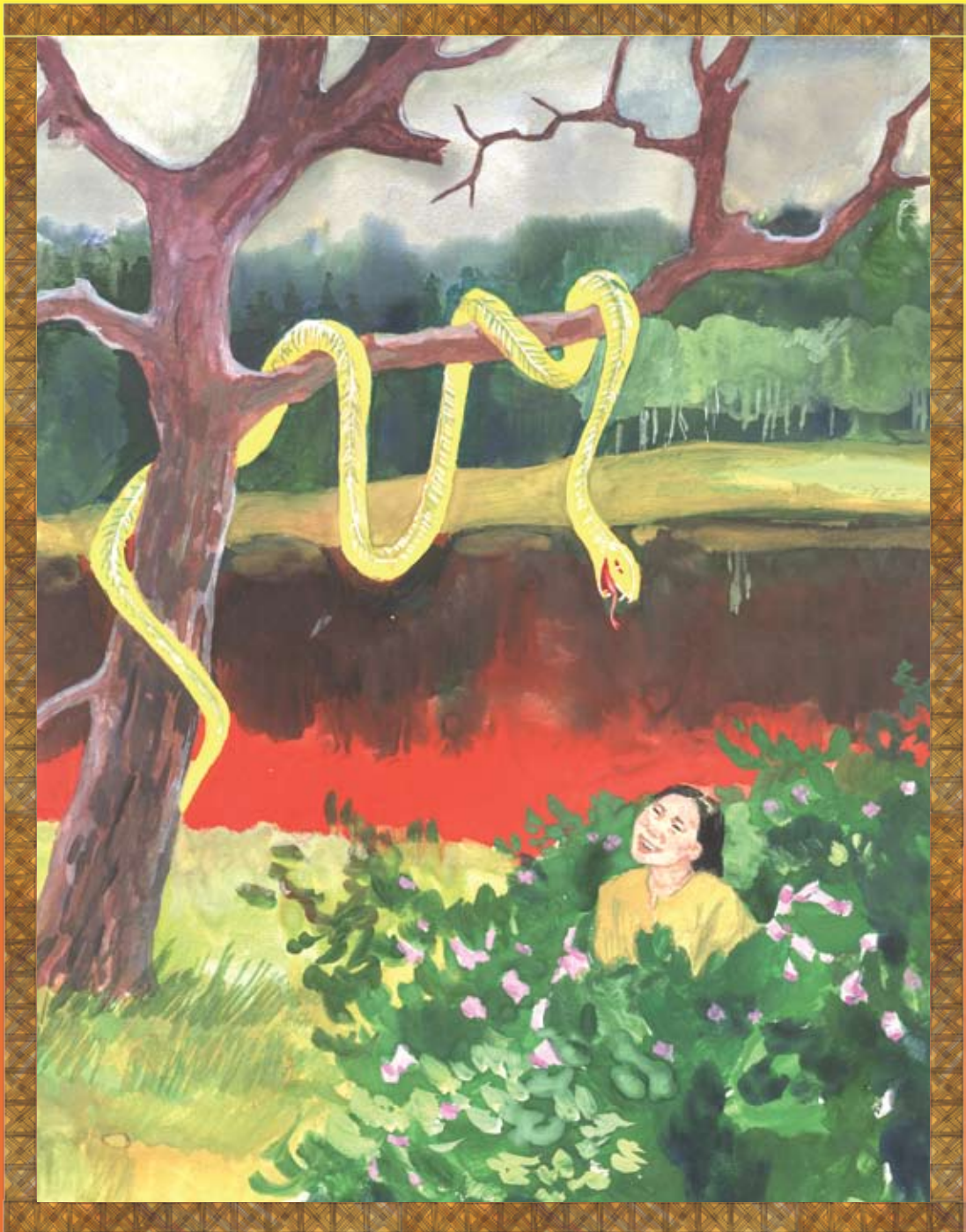
— О, таатмиэйоон эл надонгоодъэ мэт нугут, тэтул инглиидэллэ, адаат полдот!

Ульэгэраа таат пэйжиильиэм шоунбэндъэ чуулгэлэ, падоодъэ анилгэлэ, сметанэндъэ шоуьэпулгэлэ, чолборон хаар йонжоодъэгэлэ. Бэрбэкин өртэйнудэ, йонжоодъэ молбоддэгэ шөудэллэ, мэ лэнгдэй.

Иркидъэ Бэрбэкин шэбисьэ шобулэ мэ мэттөктэллэ, чобосьал ланги укэйдэллэ, эксильгэ мадаальэл, таат кэбэсь.

Пиэ архаа Ульэгэраа-кэлидъэ аажууги мэдись:

— У-у, тэт мэтул паайлиимэк. Мэт нингэйоонпэ аьурпэшмэбэдэк, тэтул аай аьурпэштэллэ куддэдин льэйэмбэдэк. Чунгрэ эл эйрэшлэк, унунг тэткэлэ эл палааштэм, табанэ тэт амдатчэк!

Танг унунгэ оожии миэстэгэн лэппуллэк йиэрэл, Ал-будоол лэбиэ унунпэги чумут титимиэни. Титтэл лэбиэ аал хоннунги, таа пудэ, аалгэ, эймундэгэнпэгэ чуму лэ-биэлэк.

Хамун подьорхок йиэрэйбэдэк Бэрбэкин — эл лэй-дии: подьорхо, эмил таа өйльэни. Ойль эксильэ хонтом чобул молил лаңги. Тудэл йэлюодьэгэлэ йуөм, таат молил чоҕосьял лаңдэн эксильэ хони. Таасилэ йуөм: урасаапэлэк оҕоонгил, шоромо ньэхадунгэ эл йиэн. Мо-лил чоҕосьялгэ шаалпэлэк оҕоонгил, чобул лаңгин чи-нэт. Иркиэноо шаалпэгэ мурдуу эймундэк орпоол.

Бэрбэкин йообии лаңгидэ арпась, нумэпулгэт шоро-мо уксыни. Эдуөн эл уйоодэ шоромопул оольэлни, шоромон айбиипэлэк, титтэл хаиндэ дэ Өрдьоол лэбиэгэ модойоонпэ оольэлни, таат амдэни, идьии аай таңгидэ йоодайтэйбэнпэ оольэни.

Йоодайдин титтин Чобул пугиль эл кэйну. Танг шо-ромон айбиипэ титтэ мурдуу орпучиинульэлнглэ. Угу-йэлмэ йуөнудэ: кин мурдууги эльидьоольэл, тамунгэлэ, шаадабуттэнгинпоньидэллэ, чобулнгинпэйжийнульэлнга. Эл пэшшэйнгидэйнэ — лэгул өйльэнуннуй, таат оожии лэбиэлэ шарнуннум. Чобул пугиль тудэльэ эл миндьэй-нгидэ — эрчоон эл улумуннуй.

Бэрбэкин поньоой, чобул молил архаа модой. Таат чуму эйрэт, йоулэдьэт, ходо шоромон айбиипэ йолобудэ Өрдьоол лэбиэнгин хоннунги. Танг параагэт нингоо шо-ромопулгэлэ чобулнгин оожиигэ пэшшэйнга, титтэл йо-лобудэ эл кэлни. Таат Бэрбэкин тудэ мурдуугэлэ аай орпушайльэлмэлэ.

Иркидьэ мурдууги эльидьоольэл — түдэгэлэ оожии-
гин пэшшэйдin мэ лъиэнунга. Таат Бэрбэкингин йаан
шаадабуткэлэ аальэлнгилэ. Молѳон шаадабут киэньэй,
йиэнбэнпэ — боусьэ тобоонги, оожии эл кэлгэн монут.
Түдэгэлэ тангидэ пэньиидэллэ, чобул оожиигин пэш-
шэйнга.

Шоромон айбиипэ таат аанунга: чоѳойэлэ, чобинэлэ
шаадабутгин эл пэньиинунга, Бэрбэкин аѳитэсьлэбэдэк
пиэдисьэ киэлгэн йукоодьэ чоѳойэдиэгэлэ.

Иись түдэгэлэ баалгэ эйрэшлэмлэбэдэк, таат нур-
гэлэк мэдул, шаалгэт олбудиэ айиэнгилэбэн титэ холи-
лэк мэдул. Эдинг холил нойлгэт мэдись.

Айи атахлидьэ нургэлэк мэдул. Эдуөн Чобул пугиль-
ги шаадабуткэлэ мэ ньэлым түдэ мидэдьэндьэ онорэ.
Бэрбэкин, түдэ чоѳойэгэлэ шаан киэлгэн чолѳайдэллэ,
мэ миэдаам.

Йаалмидьэ холилэк мэдилэбэдись, таат ньэлэмэ эл
мэду. Лэмдик эрэ кэйлэдьоон йөмгэдэйт альбэсь түдэ
альяа.

Таат чомоодьэ баалпэ, шаадабуткэлэ йөмгидэллэ,
чобул чоѳосьал ланги пэшшэйнга. Чобул пугиль лэппул-
дэгэт чобул молил кэйлэдэсь.

Таат Бэрбэкин аай шоромонгин киэсь. Тан параа-
гэт ньилги мурдуупэдэйлэ шаалпэгэт эл уушаану. Чуму
шоромопул иччи льэллэ кэбэйльиэнгитэй Өрдьол лэ-
биэнгин.

Алѳудоол лэбиэ йаан ажулньэй. Алѳудоол ажулгэ
Иркинандьэньулбэн түдэ пабааньэ Ульэгэраа-кэлидьэ
модони. Титтэгэт Бэрбэкин лэппулньэй унунгэн арпэсь

Өрдьоол ажулгин. Тии палаашум Чобул пугильгэт шоромон айбиипэлэк. Таасилэ титтэньэ кэбэйдин мэ льиэнуну пудоол ажулгин, мэруйсьэ кэлидьэнгоон таат эльэ надонгоон кудэдэллэ. Адаат укэйдэллэ Өрдьол лэбиэлангин.

«Хонобо тиит укэйлоол чугоон льэгэн!» — моннуй Бэрбэкин.

Иркидьэ иркин өнмэндьэ пулуткэлэ нугульэлум. Тудэл шоромон айбии титэ атахлидьэ, идьии тангидэ элэйриэнуй — тудэгэлэ эл мидьоольнга.

Пулут тудин, таат кисьнудэ, мони:

— Тэт кэбэйдин льэдьэйнэ, мэт чугэ кишэт. Тии лэндиэнуннуй чомоодьэ чобул нодок. Мэдин тудэл тиит йаклугудэ кэбэйнуннуй мэрэт. Эдинг нодо йаан ньэ молбилгэ мэрэйнуннуй. Чомоодьэ сиилэк надонгоол таат льэт кэбэйдин. Аннумэ чомоодьэ нодок Пудоол лэбиэнгин мэруйиит йахаануй, адаат йуөмгэллэ албудэ лөудуут, Өрдьоол лэбиэгэ йахаанульэл.

— Таатмиэдьэ чугэк мэт эл мэтмойтэйэ. Пудоол лэбиэгэ мэтин ньэлэмэ аадин. Мэт Өрдьоол лэбиэнгин эрдьийэ, — мони Бэрбэкин.

Таннуги пулундиэ йиэн чугэгэлэ пундиэм:

— Мэт тэтин иркин миэстэк кишэт, хадунгэ шоромон айбиипэ, кэлидьэнгоон, нодонгоон кудэльэллэ, чангдэ мэрэйнунги. Тэтин тамун надонгоол нуктин, кин холлумэ Өрдьоол лэбиэнгин кэбэйдин мэ льиэнуну. Лэйтэйк, лэмэнгоон тудэл кудэтэй, таат тудэ йолаа мэрэйк.

Таат Бэрбэкин йоулэсьсаам айбиин шоромопулгэт нингилэк, хаин тингидэ кэлнгил, таат айбиингоон кудэнгил.

Түдэ чобойо миндэллэ, нойл ингдьиигэлэ чобум танг Хойл эл ньиидэйлбэн чомоодьоонгэ.

Хойлэ ньиидэйлбэн чомоодьоон түдэгэлэ пасиибэ-лэдайм:

— Тэт мэтин хамиэмэк. Мэткэлэ эдинг ньэньулбэн молиндьяат эл пудоо. Йаан ньэмобилнгоот кудэй мит кимдьиилоол. Эдуен омось, тэт эл хамиэлоол тудин. Тэт, мэт йуөлукэ, өнмэндьэ шоромо оольэльдэк. Тии таатмиэдьоонпэ эл эйриэнунги. Тэт тинг лэбиэгэ мит титэ эл модотойэк. Өрдьоол лэбиэгэт тэт айи эл кэбэсьэк, тангидэ ньасьэдэйк.

— Мэт тэтул эрчоонгэт палашбэдэк, тэт айи мэтин таат йиэнбэнпэнгин хамиэк Өрдьоол лэбиэ лагин хондин, — мони Бэрбэкин.

— Мэт тэтин йургуулэк кишэтэмэ Өрдьоол лэбиэ лагин мит эйриэнуэмэ, таасилэ игэйэк кэйтэмэ. Танг игэйэгэн арпайтэмэт — омось, эл арпайнгидэ — тин поньоотэйэмэт. Тангидэ чүгэ читнэйбэдэк, иись тангидэ арпайтэмэт, — мони чомоодьоон танг.

Бэрбэкин пайлуудэ мони:

— Кэйк митин игэйэ, тэт саам ижулбэ көпчиик. Таасилэ игэйэ мошшотмэк.

Йонжоодэлмэ шоромопул игэйэ пулкэшнгилэ омось арпайдин монут.

Хаин бабатыр мэжжэсь, Бэрбэкин түдэгэт йоулэ-сьум:

— Мон, хойт тит кимдьэйэмэт?

— Мэт Өрдьоол лэбиэк ноудиимэ. Эдинг эл кэнмэ можуу Өрдьоол лэбиэ аабэдэк ингэртэмлэ, Өрдьоол

лэбиэ чэрушэдин. Мэт түдэл албоожии, идьии лэбиэгэ чуму омотэй.

Бабатыр игэйэлэ мошшом, таат Бэрбэкин кэнэпэп-нэ чангдэ арпайни.

Титтэгэ Өрдьоол лэбиэ чуму мидьум. Бэрбэкингэлэ молин Өрдьоол лэбиэ эл мидьоольим: пугильпэги эл лэйдинги, ньэньисьбэдэк түдэл, өйлэ ду. Ньэньулбэн оонгидэ — лосиилгэ пиэдэйтэй, таат Албудуол лэбиэгэ боусьэ поньоотэй, эл ньэньулбэн оонгидэ — Өрдьоол лэбиэнгин ньасьэдайтэй.

Таат хайбись пугильпэ лэйтэнга — Бэрбэкин эл амдэйбэдэк, түдэл куниль ньэмобулгэ Албудуол лэбиэгэ льэйбэдэк:

— Таатмиэдьэ шоромок эл модоонуй Өрдьоол лэбиэгэ, түдэл пудоолгэ миэстэньэй. Пудоол лэбиэнгин тудин арпайдин надонгоол.

«Өрдьоол лэбиэгэ мододин эл тадиинуннунги. Албудуол лэбиэнгин эт саам эл хонтойэ. Мэт нингиз тии льэгэн!» — чунгрэлэк эйрэшмэлэ Бэрбэкин. Тамунгэт аай өнмэндэ шоромоплэк ангиилаамэлэ.

Өнмэндэ шоромопул монги:

— Простонгоодьэ шоромок Пудоол лэбиэгэ эл модот. Таа мэдин лэбиэн пугильпэлэк, оожии, унунгэ, йалбулпэ, йообийпэ пугильпэлэк модонгил. Өрдьоол лэбиэнгин кэлуунудэ, Йолобудэ кэбэйнунги. Тэт таа пиэдэйтэйэк!

Таат самый өнмэндэ пулутпэлэк монги:

— Пудоол лэбиэнгин тэтнэ мин самый надонгоо-йоон — йуукоодьэ лэбиэк, иркин йиэрэмэ шаалэк, таат иркин хаарэк.

Тинг шоромопул айи кингоон кудэнгил. Тинг шоромопул айи, кингоон эрэ кудэт, кэбэй можуу Өрдьоол лэбиэ лагин.

Хайбись нунга титтэл иркин шоромэгэлэ, түдэл кэбэйл киэйэ лэйтэйльэлум, моттушкаангоон кудэдэллэ, мэрэйдin надонгоой. Таат Бэрбэкин эдинг айбии-шоромопулньэ титтэ молбоддэгэн йолаан эйриэнги, йөмгэриит эдинг надонгоой миэстэгэлэ. Таат моттушкаангоон кудэдэллэ, мэруйиильэлнги йоодадэ, таат чуму иркильэнгоон кэбэйнги.

Пудоол аажулгэ йаханги, тии айи шоромонгоон кудэльэлнги. Бэрбэкин айи эйриэй йоулэдьаат. Тиит боусьэ кэбэйдин монут Өрдьоол лэбиэл лаги, кэлидьэнгоон таат пэсьулбэннгоон кудэдин надонгоой.

Иркидьэ эйрэт түдэл нугум ингэртоой лэбиэгэлэ, таа чомоодьэ эгужубэпул йиэннги. Таат йуөм — кинпэлэк эрэ чомоодьоонпэ мэткимдьэнги. Молилпэги титтэгэ шоромон молил титимиэй, йоопэги — эндьоон йоо титимиэнги. Таат омон тоттонги кимдьэт — ньилги эл пудоону.

Бэрбэкин, йуукэт эдуөм йуөт, шэйрэйдин титтэгэт льиэльэл, түдэгэлэ эл йобортэнигэн монут, таат иркиэт чомоодьоон таг тудин моллобэдись:

— Мэтин хамиэк албоожиидин эдинг шоромо!

Йиэнбэн йуукэт айи мони:

— Хойл биэриингидэ, мэтин хамиэк!

Бэрбэкин өнмэлэк эйрэшмэлэ: «Иркиэт Хойлэ эл лэйтэсьнумлэбэдэк, йиэнбин Хойлгэлэ ньиидэм. Биннэ, эдуөм шоромон нингиэньэй, тудин хамиэт».

Пудоол лэбиэнгин арпайдэллэ, Бэрбэкин, хааргэт читнэйэ игэйэлэк йафидэллэ, игэйэнгоон аадэллэ, түдэ нумэн лэбиэк мөжүү эдүөдэ йөмгэдэймэлэ, тангидэ мол-боддобо кэсилоодьэ лэбиэлэк альбэшмэлэ. Таг йиэрэмэ шаалгэт криэспэлэк аамэлэ, илэкун ньүгэрэгэ эгэтэм. Эдүөдэ мэтарпэшнүдэ — Өрдьоол лэбиэдиэлэк аадэллэ.

Иркидьэ эгужунулбэн киэсь, мондо, түдэгэлэ Пүдэн пугильэк ньиэнүмлэ. Бэрбэкин нумэлэ йонгньит по-ньяашум, таат илэкун криэскэгэлэ түдэньэ мидьум, ньа-банбоодьэ криэсэк түдэ мэлүткэ абитэм. Түдэ кармангэ түдэ лэбиэгэлэ пэньиидэллэ, хони.

Пүдэн пугильгин киэсь. Пүдэн пугиль престолгэ эл антайсьоон модой, Хойлпэ түдэгэлэ йөмгэдэйт обоонги. Бэрбэкин, эл йуөнгидэдэгэ, чуруудья түдэ лэбилэгэ аль-бэшум, тангидэ эгийэй, таат криэспэлэк йөмгэдэйт эгэ-тэмлэ.

— Ходо тэт Пүдоол лэбингин киэсьэк? — йонгоньэт йоулэсьум Пүдэн пугильэк.

Бэрбэкин чуму уйоодэмбэнгэлэ пундумлэ, ходо, хадунгэ түдэ эйроолгэлэ.

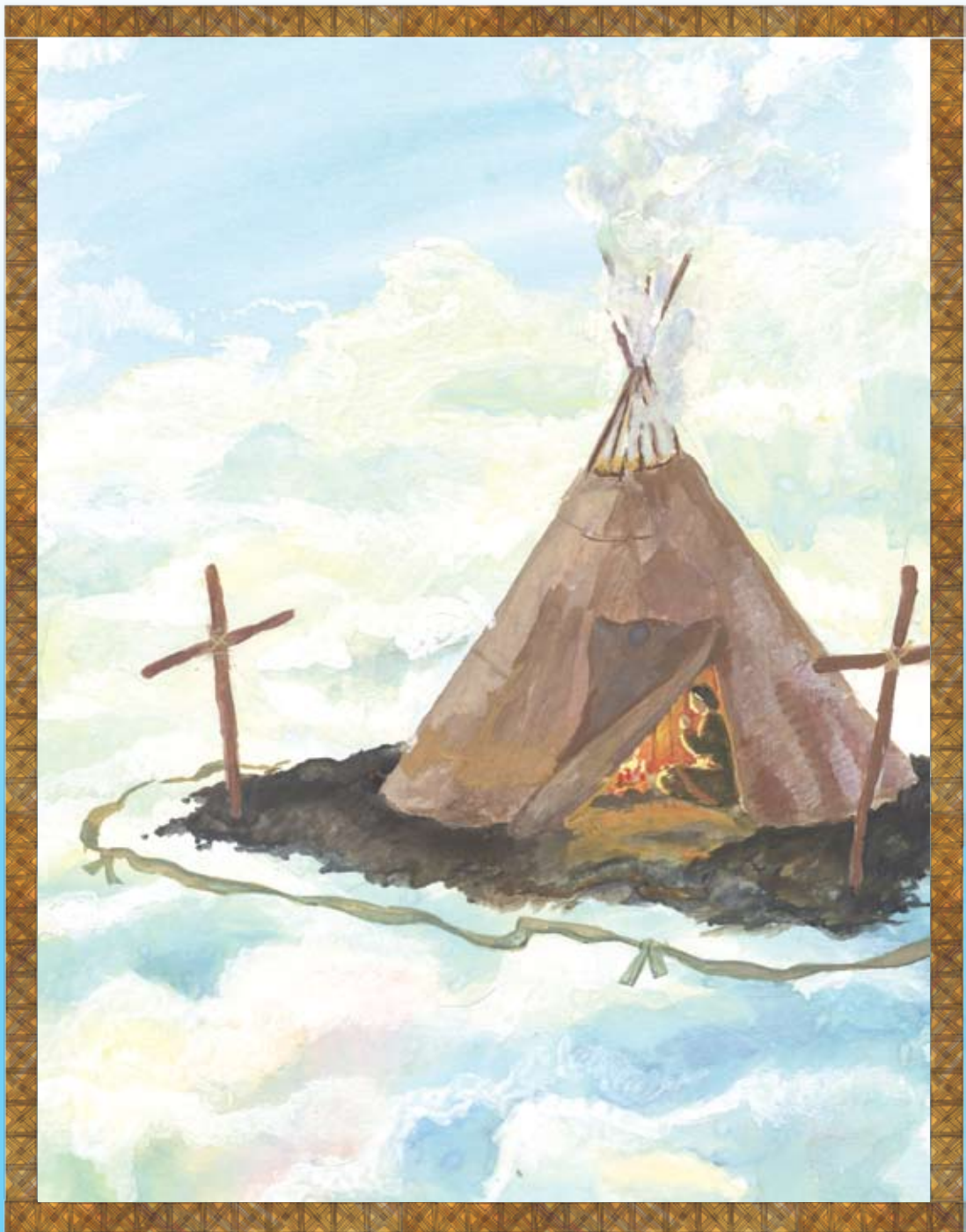
— Хамун льэгэн тии мододин льэйэк?

— Эруул лангин мэт модойэ. Йэльоодьэ угуйэлмэ йуөт, лэмдик эдүөнгэт омотэл!

Чуму титтэл йоулэсьнүпэгэн Бэрбэкин моннуйбэдэк. Таат пугильпэги моннги:

— Йолоой йоулэсьулгэн эл монтойэк — пиэдэйтэйэк!

Таат мони Пүдэн пугильэк түдэ шоромопулгин мин-

дин Бэрбэкингэлэ. Титтэл тудин кэлдин лорхайнгилэ: киэйэдэгэн, йолобулангдэт, шайбэрлаабэт криэспэлэк обоонил. Аи тудэ лэбиэги нойл аалпэдэгэ льэй. Таат Бэрбэкин палаайбэдэк.

Таат тудэгэлэ тудэ нумэнгин йангам титимий ажууньэ: «Миткэ модосиик, йуөтэй, лэмдик тэткэ ходо кудэтэй».

Бэрбэкин тудэ нумэгэ модот айаануй. Лэмдик эрэ тудин эл аанунгилэбэдэк тудэл куддэдин: мусинбэн йуөгэлэ йааннудэ, пугэсьэ илэйэлэ пиэдэсьут — тудэгэлэ ньэлэмэ эл мэйну. Йуөл, эрчоон дэ өнгдьоон лэбиэгэлэ ингиингам.

Лэмэн эгужунулбэнпэ кэлуунунги йуөдин, эдьии ду, өйльэльэл ду. Иркидьэ аай эгужунулбэн кэлул, дибабайм:

— Тэт аи эл амдэйэк! Хондэллэ пундуг.

Йолобудэ хондэллэ пундум:

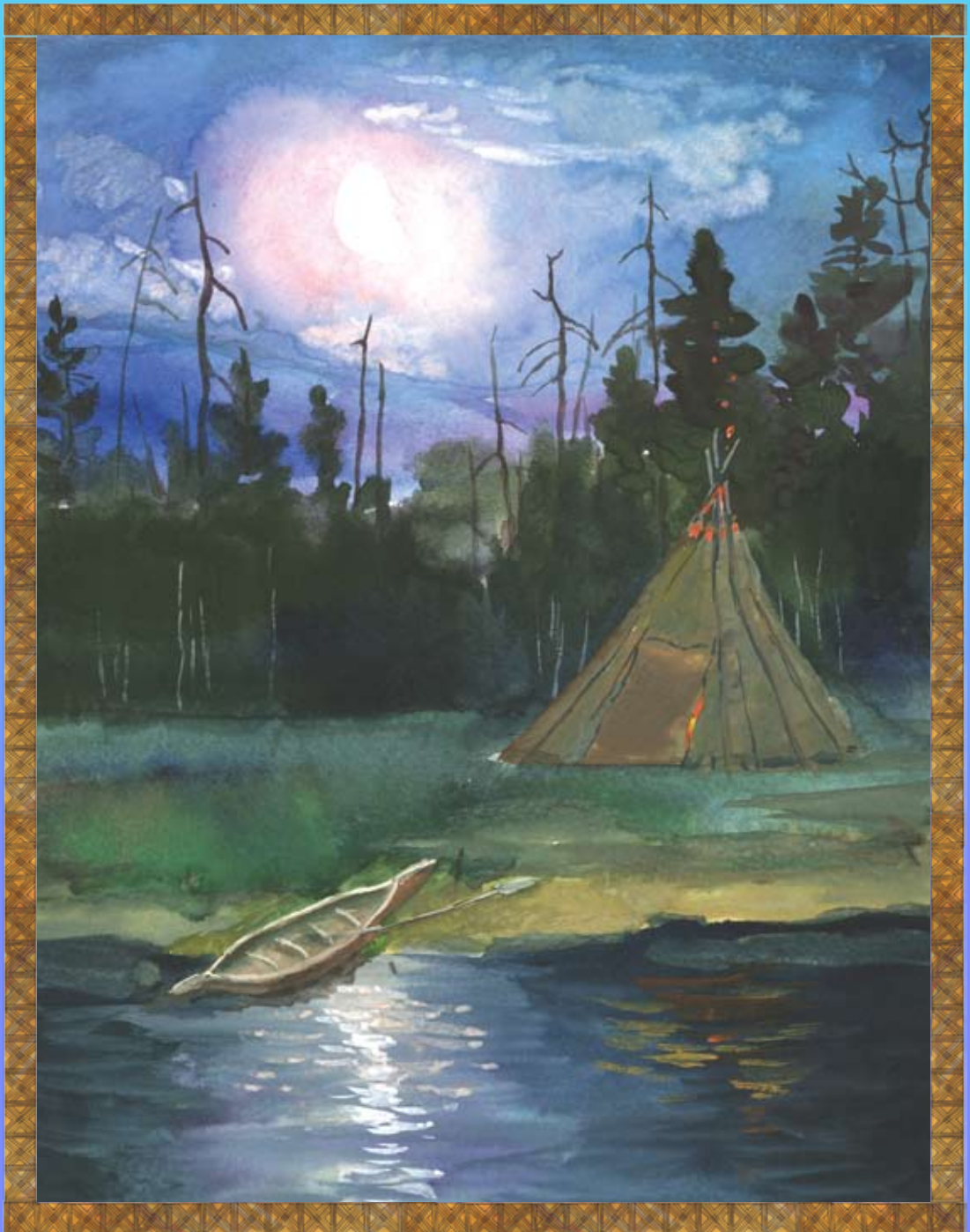
— Ходо модо, таат модой, уйиит, йахтэдэ.

Пудоол лэбиэн шоромопул монги:

— Таатмиэй шоромогэлэ ньэлэмэ эл мидьут! Тудэл миткэт аи пудоольэл!

Ньиэдьииллэ, монги, тудэгэлэ надонгоой аи тинг пудоолгэт пудоолнгин йандин. Таат тадиинга тудин архийэриэй ньуугэлэ. Архийэриэй бэйдьэ эйриэнуй: Өрдьоол лэбиэгэ, аи Пудоол лэбиэгэ, хадунгэ Хойлпэ модоонунги.

Иччэ льэллэ тудэл тудэ уйлоол лэбиэнгин эрдьий. Пудэн пугильэк йадум тудэгэлэ тудэ уйлоол лэбиэнгин иркин Хойлньэ. Тангидэ йахадэллэ, танг Хойл поньоошум Бэрбэкингэлэ йалбул йабилдэгэ, таат мони:

— Тэтул миндин холлумэ кэлнгитэй.

Таат түдэл поньоой Өрдьоол лэбиэгэ, тинг лэбиэ шоромо титэ модот, пундудэ шоромопулгин түдэ тудaa айроолгэлэ.

Таат ньилги түдэгэлэ миндин эл киэсь. Таат модот, йалбил йабилгэ өйлъэльэл Бэрбэкин.

